

# DEN IRAKISKA REVOLUTIONEN

Av amanuens ERIK NYBLOM

DET BERÄTTAS om revolutionen i Irak att den egentligen skall ha varit resultatet av en ren tillfällighet, att den skall ha kommit lika överraskande för initiativtagarna själva som för den gamla regimen och för världen i övrigt. Den gamle kloke statsmannen Nuri es-Said hyste, förmodligen på goda grunder, föga förtroende för sin omgivning. Den irakiska officerskåren var föremål för hans särskilda misstänksamhet. Han visste utan tvivel var han hade sina pappenheimare, och ett långt och omväxlande liv hade lärt honom vilka ledsamma och besvärliga konsekvenser skarp ammunition kunde få i händerna på tanklösa och lättsinniga militärer. Av den anledningen utgjordes arméns beväpning under fredstid praktiskt taget uteslutande av träattrapper, och de stora förråd av tunga vapen, som Irak erhållit från sina bundsförvanter i väster, förvarades i depåer i Bagdad under försvarsministerns personliga uppsikt — denne var en av de få absolut pålitliga personerna i landet, nämligen Nuri es-Said själv. När trupperna skulle förläggas i gränsområdena eller skickas t.ex. till Jordanien måste de först passera genom Bagdad, där

vapen och ammunition utlämnades. När general Kassem därför skulle sändas med sin brigad till Jordanien för att avvärja en hotande statskupp mot kung Hussein och var utrustad och marschfärdig, insåg han att han nu hade ett tillfälle som kanske aldrig skulle återkomma och beslöt använda sitt folk för uppgifter som han ansåg mera angelägna.

Detta skall ha varit förklaringen till att exempelvis det amerikanska underrättelseväsendet blivit fullständigt överrumplad den 14 juli. Historien må vara sann eller inte, den kastar i varje fall ett avslöjande ljus över den förrevolutionära regimen i Irak, och framför allt över Nuri es-Said själv, den »starke mannen», som ansågs vara den fria världens klippa i arabvärlden och den främsta, för att inte säga den enda, garantin mot nasserismens stormanlopp. Trots att alla västerländska bedömare sedan mer än tio år tillbaka varit överens om att Irak stod inför en våldsamt blodig omvälvning, kom revolutionen den 14 juli som en blix från klar himmel. Man hade mer eller mindre vant sig vid tanken på att den gamle Nuri behärskade situationen och att oppositionen i varje fall var så splitt-

rad att den inte skulle kunna göra sig gällande. Och framför allt ansåg man att armén, som under Nuris tid intagit en så privilegierad ställning, aldrig skulle frångå den politiska neutralitet som man tilltrrodde den.

I verkligheten var julikuppen i Bagdad den logiska och oundvikliga följden av en utveckling som fortgått alltsedan Iraks frigörelse från det turkiska väldet efter första världskriget. Alltför många har betraktat 14 juli-revolutionen företrädesvis i det falska perspektivet av det kalla kriget mellan öst och väst och sett den uteslutande som ett led i en storpolitisk maktkamp, där Washington, London och Moskva innehaft huvudrollerna genom sina bulvaner Nuri och Nasser. Revolutionen var, förklarades det, en seger för den panarabiska nationalismen: sålunda var den en seger för Nasser, och därmed en framgång för sovjetblocket och en katastrof för västmakterna.

På detta sätt förs resonemangen från klyscha till klyscha, från generalisering till generalisering, allt under det de verkliga orsakssammanhangen så småningom höljs i en ogenomtränglig dimma och de dragna slutsatserna präglas av allt kompaktare enfald. I verkligheten orsakades den irakiska revolutionen varken av Kairoradions antivästliga propaganda eller av Iraks anslutning till Bagdadpakten, så som vissa utrikespolitiska experter förefaller vilja inbilla oss. Revolutioner brukar i

allmänhet ha djupare liggande orsaker, och den irakiska revolutionen är intet undantag.

\*

De unga, arabiska nationalisterna, som efter det ottomanska rikets delning vid San Remo-konferensen 1920 tilläts upprätta en provisorisk regering i Irak under den brittiska mandatärmaktens överinseende, hade redan från början flera anledningar att känna sig missanpassade. De hade kämpat för en arabisk nation som skulle omfattat de arabiska folken mellan Medelhavet och Persiska viken, och deras nationalism hade gått hand i hand med deras strävan mot ett liberalt, demokratiskt styrelseskick. Deras ideal hade med andra ord företrädesvis hämtats från 1800-talets västerländska ideologier, och deras uppror mot de ottomanska sultanerna och khediverna hade lika mycket riktat sig mot despotin som mot främlingsväldet. På alla punkter hade deras förhoppningar svikits. I stället för ett enat arabiskt rike hade de tilldelats Irak, en avlägsen och efterbliven provins i det gamla ottomanska imperiet. Deras drömda nation splittrades och delades mellan de europeiska stormakterna. Och inte ens i Irak var de herrarna i eget hus, utan stod under briterarnas överhöghet.

Redan från början inriktades sålunda deras strävan mot tre sinsemellan förbundna mål: att fri-

göra sitt eget land från mandatärmaktens herravälde, att fördriva »imperialisterna» från de övriga arabstaterna och så skapa den drömda arabiska nationen, samt att genomföra ett liberalt och konstitutionellt statsskick, som skulle skapa förutsättningar för det verkliga oberoendet.

Frigörelsen från mandatärmakten var ett rent politiskt mål: det föreföll i början viktigare att uppnå de rent yttre tecknen på oberoende än den reella suveräniteten. Det målet var också det lättaste att uppnå, och för Iraks del skedde det genom 1930 års brittisk-irakiska fördrag. Men när det gällde liberalismen och demokratin stämde verkligheten föga med ritningarna.

Irak var 1920 ännu i stor utsträckning ett efterblivet och primitivt land. Den övervägande delen av befolkningen var nomader, och samhällsstrukturen var uppbyggd på stamgemenskapens grund även på de platser där befolkningen var bofast. Varje stam behärskade av hävd ett visst, ofta ganska betydande område odlad jord eller betesmark, och jorden ägdes gemensamt av stammedlemmarna. Av avkastningen undantogs en del, hälften eller en tredjedel, till stamhövdingen schejken, vilken därav hade att bestrida gemensamma utgifter. Det rådande samhällsskicket var således av feodal natur. Man bör emellertid hålla i minnet att denna stamorganisation icke sanktionerades av lagen eller skyddades av

staten — stammen var för övrigt i sig själv ett slags småstat.

Denna medeltida samhällsstruktur hade börjat brytas ned redan under 1900-talets första årtionden, och den ekonomiska utvecklingen under mellankrigstiden påskyndade dess upplösning. Orsaken var att söka i världshandelns utveckling i slutet av 1800-talet. I och med ångfartygens genombrott öppnades världsmarknaden för irakisk spannmål: det irakiska jordbruket började producera för export, och den gamla självhushållningsekonomin bröt samman. Därmed inleddes dels en snabb utvidgning av den odlade jordens areal, dels en övergång från nomadiserande boskapsskötsel till jordbruk, dels och framför allt en tendens att uppdelas den odlade jorden i individuella lotter. Behovet av en legalisering av äganderätten till jorden aktualiserades därför snabbt. Den turkiska administrationen sökte upprätta ett jordregister, men reformen blev inom kort ett ödesdigert fiasko. Det visade sig nämligen dels att de olika stammedlemmarna, som odlat jorden gemensamt, icke kunde åberopa rätt till vissa individuella lotter, och dels att de, i fruktan för att jordregistret endast var avsett som underlag för skatteutskrivning eller för inkallande till militärtjänst, helt enkelt registrerade jorden såsom tillhörande stamhövdingen, schejken. På detta sätt lades grunden till det relativt nya storgodsägarväldet i Irak.

Under mellankrigstiden förstärk-

tes ytterligare dessa storgodsägares ställning, framför allt genom jordbrukets mekanisering, som gav dem ytterligare ett övertag över småbrukarna. Den snabba utvecklingen av pumpbevattningen gav dem möjlighet att hyra ut sina pumpar mot ockerbetalning och efterhand överta småbrukarnas jord som betalning för gäld. Sålunda förvandlades de forna stammedlemmarna undan för undan till i praktiken livegna stattare på storgodsen, vilkas andel av den totala skörden på vissa platser kunde variera mellan en sjundedel och *en tjugondel* av avkastningen. Godsägarnas ekonomiska position gentemot de underlydande gav dem samtidigt ökad politisk makt, som de under mellankrigstiden ofta utnyttjade för genomförandet av en lagstiftning, som ytterligare befäste deras härskarställning. Typisk var en lag från 1931, som förbjöd godsens underlydande att lämna godset så länge de häftade i skuld till godsägaren.

Samtidigt övertog staten mer och mer schejkernas-godsägarnas gamla politiska funktioner och skyldigheter gentemot stammedlemmarna, och schejkvärdigheten förlorade därmed de sista resterna av sitt existensberättigande.

\*

Utvecklingen i Irak gick således åt samma håll som överallt där ett parlamentariskt styrelsesätt införs i ett feodalsamhälle. Den liberala demokratin blev en fars. Rege-

ringarna behärskades helt av schejkoligarkin och resultaten av parlamentsvalen fabricerades på förhand. Orden om frihet och demokrati blev till en ömklig fasad, bakom vilken feodalherrarna dolde sina förehavanden, medan de fattiga och okunniga fellaherna inbillades att de hatade engelsmännen var skulden till deras elände. Sporadiska uppror och jacquierier saknades inte, men i de flesta fall lyckades regeringarna avleda bondeskarornas vrede genom att underblåsa den ständigt latent religiösa fanatismen: shiiter uppeggades mot sunniter, muhammedaner mot kristna.

Demokratin hade visat sin oduglighet. Upplösningen av den gamla samhällsstrukturen hade redan vid denna tid skapat en »förrevolutionär» situation. Den nya generationen sökte sig redan andra förebilder än de liberala monarkierna och republikerna i västerlandet. Det var nu som Tredje riket uppträdde som idealet, liksom Sovjetunionen gjorde det under 1950-talet. Tyskland framstod som den enda makt, som kunde hjälpa de arabiska folken att vinna det fullständiga oberoendet och förjaga »judedemokratiernas» trupper ur deras länder. Överallt i arabvärlden, inte bara i Irak, bildades »fallanger» och »svartskjorteförband», och när kriget bröt ut var tiden redan för länge sedan mogen för Rashid Alis militärrevolt i Bagdad.

Men med det tyska nederlaget skingrades de nya förhoppningarna,

och under de första efterkrigsåren blev situationen oroligare än någonsin. Upplopp och politiska mord hörde till ordningen för dagen. Nationalismen och hatet mot britterna flammade allt våldsammare. Skapandet av Israel och nederlaget i Palestinakriget blev ytterligare ett motiv för bitterhet mot västmakterna, och sionismen framställdes som imperialisternas verktyg.

Samtidigt förvärrades befolkningens elände ytterligare. Schejkernas exploatering av jordbruksbefolkningen gjorde förhållandena på landsbygden olidliga, och för att undgå sjukdomarna och hungersnöden började denna jordbruksbefolkning, som blott någon generation tidigare blivit bofast, att i alltmer växande, svältande och träsiga hopar söka sig in till städerna för att få arbete. Ännu 1931 uppskattades Iraks befolkning till 2,8 milj. inv., varav endast ca 900 000 utgjorde den bofasta jordbruksbefolkningen, medan 1 350 000 fortfarande betecknades som nomader. 1943 uppskattades hela befolkningen till 4,5 milj., varav 3 milj. bofasta jordbrukare och 400 000 nomader, medan vid mitten av 1950-talet, då invånarantalet uppgick till 5 milj., antalet bofasta jordbrukare minskat till något mer än 2,5 milj. Den betydande ökning i jordbruksproduktionen, som blivit en följd av mekaniseringen, konstbevattningen och den nyupplade jorden, medförde ingen som helst förbättring i jordbruksbefolkningens

villkor, den kom uteslutande storgodsägarna tillgodo. De ohyggliga förhållandena bevisas bäst av att siffrorna för barnadödligheten ännu 1956 uppskattades till 30–35 procent för landet i dess helhet.

Men de hundratusentals bönder och lantarbetarfamiljer som flydde in till städerna fann ingen lindring. De fåtaliga industrierna hade ingen möjlighet att absorbera dessa arbetarmassor. Så skapades de milsvida, stinkande slumområden av grå, hopgyttrade lerhyddor, som omger de moderna affärskvarteren i Bagdad och Basra, koncentrerade pesthärdar, som anses vara till och med värre än de fattigaste områdena i Egypten och där vanligt rent dricksvatten betraktas som en på vissa håll ouppnåelig lyx. Här antog de ekonomiska och sociala problemen för första gången på allvar även en politisk karaktär. Politiska agitatorer fick en god marknad bland de svältande massorna. Nya partier och grupperingar uppstod, och socialismen blev deras främsta slogan. Strejkerna och upploppen blev allt våldsammare och fick ofta karaktären av rena hungerkravaller. 1948 gjorde fellaherna i norra Irak uppror, samtidigt som arbetarna i de större städerna inledde storstrejk. Det var det första verkligt allvarliga stormtecknet, och det förtjänar understrykas att ingen i Irak vid den tiden ännu hade hört talas om någon överste Nasser. Upproret nedslags snart med arméns hjälp, men »klasskampen» var redan in-

ledd, och ingenting kunde därefter hindra den från att fortsätta. Den tanken fick alltmera genklang hos folket, att regeringen och storgodsägarna i realiteten endast var lydiga redskap åt imperialisterna, och att de samarbetade med dessa för att kunna behålla sin makt och sina privilegier. Imperialism och kapitalism blev begrepp, som mer och mer tenderade att komplettera varandra, att sammanfalla. På det sättet vann socialistiska och kommunistiska idéer och termer insteg bland befolkningen. Frihet och demokrati blev till meningslösa fraser, de från västerlandet importerade doktrinerna och institutionerna hade spelat ut sin roll. De hade visat sig vara redskap åt en härskande klass i stället för åt nationen i dess helhet. Det var inte längre frågan om att vinna politiskt oberoende: målet blev att krossa västerlandet, engelsmännens ekonomiska imperialism och att göra sig av med dess inhemska lakejer.

Härmed var den »förrevolutionära» situationen fullt utbildad. Sommaren 1952 utbröt ett nytt bondeuppror. De grundläggande orsakerna var desamma, men nu hade en ny, pådrivande faktor tillkommit: den nya militärregimen i Egypten hade inlett en jordreform, tillkännagivit att jorden skulle delas ut bland fellaherna och att pasjornas makt skulle brytas.

Däri ligger grunden till Egyptens och Nassers prestige i den arabiska världen. Såväl i Irak som i de öv-

riga arabstaterna hade massorna vaknat till politiskt och ekonomiskt medvetande. En regim, en revolutionär regim, som påstods intressera sig för fellahernas behov och som inte betraktade dem som slavar var något nytt i arabvärlden. Vid sidan därav var pratet om »enandet av den arabiska nationen» och om den »positiva neutralismen» ytterligt betydelselöst.

\*

Från denna tid daterar sig början av de irakiska regeringarnas fruktlösa och halvhjärtade kapplöpning med tiden.

Som underutvecklat land betraktat är Irak föga typiskt. De underutvecklade länderna brukar i allmänhet kännetecknas av överbefolkning, kapitalfattigdom och bristande social och ekonomisk integration. Endast det tredje av dessa karakteristika passar in på området kring Eufrat och Tigris. Den irakiska landsbygden är i realiteten underbefolkad, och med en jämnare fördelning av jordbrukets avkastning skulle området utan tvivel kunna föda en betydligt talrikare befolkning även med de nuvarande brukningsmetoderna. Inte heller lider landet av brist på kapital: storgodsägarnas jordräntor är enorma och borde enbart de utgöra en tillräcklig finansiell grundval för en snabb industrialisering av landet, om inte just intäkterna från jorden vore så oändligt mycket större än den förräntning som skulle kunna

påräknas från i industrin investerat kapital. I betraktande av den inhemska marknadens ringa köpkraft är det snarast svårbegripligt att privata industrier dock i viss utsträckning vuxit fram — svårbegripligt, trots att arbetslönerna inom industrin är så låga, att arbetsgivarens nettovinst ofta överstiger summan av de till arbetarna utbetalade lönerna.

I full insikt om att en modernisering och en ekonomisk utveckling av landet var absolut nödvändig ägde emellertid de härskande i Irak andra kapitalresurser. Sedan 1951 har statens inkomster från oljeutvinningen snabbt ökat till följd av oljeproduktionens våldsamma expansion. Mellan 1950 och 1954 steg oljeproduktionen från 4 milj. ton till 30 milj. ton om året, och samtidigt steg irakiska statens royalties från 6 milj. dollar till ca 200 milj. dollar om året. Sedan 1951 har som bekant 70 procent av dessa oljeinkomster anslagits till ett speciellt organ, the Development Board, med uppgift att utveckla Iraks naturtillgångar och höja befolkningens levnadsstandard. Under åren 1951–55 uppgick dess inkomster till över 300 milj. dollar, och de har sedermera ständigt stigit. För irakiska förhållanden är detta utan tvivel oerhörda summor, och västerländska observatörer skildrade under årtal i entusiastiska ordalag den ekonomiska revolution som åstadkommits i Irak genom oljeinkomsterna.

De verkliga förhållandena rättfärdigade näppeligen deras optimism. Det är visserligen obestridligt att de irakiska regeringarna gjort en berömvärd insats för att modernisera landets näringsliv. Om de misslyckades, så var det inte till följd av bristande vilja utan till följd av att deras ekonomiska utvecklingsprogram inte åtföljdes av en social och politisk förnyelse på grund av de härskande klassernas kompakta motstånd.

Exploateringen av oljefyndigheterna i Mellersta östern drar inte automatiskt med sig industriell expansion. Oljeutvinningen sker med hjälp av utländsk materiel och utländska tekniker. Den behöver föga arbetskraft och för med sig sina egna transportmedel. Den är, har det sagts, praktiskt taget extraterritoriell. Den har sålunda i sig själv varken medfört ökade arbetstillfällen eller någon allmän höjning av levnadsstandarden. Dess betydelse har legat helt på det finansiella planet. Att utnyttja oljeintäkterna för landets ekonomiska utveckling var den irakiska regeringens sak. Den väg som Development Board slog in på var långtidsplaneringens. Dammbyggnader, bevattningsanläggningar, vägarbeten och byggnadsverksamhet blev huvudpunkterna i dess program. Mellan 1952 och 1958 var Irak de utländska ingenjörernas paradiset. Kontrakt på miljonanläggningar gick företrädesvis till utländska firmor. Tillgångarna var överflödande stora

i jämförelse med de i verkligheten gjorda investeringarna: av de 300 milj. dollar, som Development Board erhöll 1951–55 kunde endast två tredjedelar över huvud taget förbrukas.

De väldiga investeringsprogrammen, som sålunda till större delen syftade till att modernisera jordbruket, kom praktiskt taget enbart storgodsägarklassen tillgodo. Dammbyggnaderna och bevattningsanläggningarna ökade jordens avkastning, men jordbruksbefolkningens villkor förblev desamma, eftersom större delen av produktionsökningen tillföll jordägarna. Visserligen absorberade byggnadsverksamheten, speciellt i de större städerna, en del av de arbetslösa. Men på grund av »flykten från landsbygden» förblev utbudet av arbetskraft mycket elastiskt, och arbetslönerna höjdes därför endast obetydligt, på många håll inte alls. Därför blev resultatet av investeringarna framför allt att ytterligare skärpa kontrasterna mellan fattiga och rika.

Det visade sig således att oljeinkomsterna lika litet som inkomsterna från jorden kunde fördelas nedåt bland befolkningen. Därför kunde de heller inte användas för några större industrialiseringsprojekt. Konsumtionsindustri fordrar marknader: i Irak fanns ingen inhemsk marknad, och det var också en ytterst ringa del av oljeintäkterna som anslogs till utbyggnad av industrin. Den ekonomiska expansionen medförde dock att det förut obetyd-

liga medelklasskiktet i städerna efterhand utvidgades: affärsmän, arméofficerare och studenter uppreste sig i maktlös förbittring mot de styrande, utan att ha någon som helst möjlighet att hindra samma storgodsägarklick att vid varje val återvända till makten. De kände sig förtryckta genom sin isolering och sin politiska maktlöshet, och redan därigenom skapades de första kontaktmöjligheterna mellan dem och det egendomslösa proletariatet i städerna.

Detta framgick med all önskvärd tydlighet under de våldsamma upplöppen i Bagdad i november 1952, där arbetare och studenter gemensamt revolterade mot regeringen under ledning av de kommunistympatiserande »fredspartisanerna». Efter blodiga gatustrider återställdes ordningen med rena terrormedel, men på papperet vann revoltmännen åtminstone en framgång: regeringen utfärdade ett dekret, enligt vilket de allmänna valen hädanefter skulle vara direkta.

I realiteten förblev de samma groteska fars som tidigare, och de första direkta valen, i januari 1953, ägde rum under undantagstillstånd: valdeltagandet var, enligt vad som angivits, ca 10 procent. Året därpå förbjöd Nuri es-Said samtliga oppositionspartier och upphävde samtidigt de medborgerliga rättigheterna — som dittills, i den mån de någonsin existerat, varit åtminstone relativt tryggade.

Det var inte reformvilja som Nuri



es-Said saknade. Men genom sitt godkännande av långtidsplaneringen och framför allt genom att han satte munkavle på oppositionen, gjorde han sig själv till godsägaroligarkins livstidsfånge. I realiteten gjorde de irakiska regeringarna under 50-talet flera försök att genomföra sociala reformer. Det var visserligen otänkbart att få parlamentet att godkänna lagar som kunde tänkas inkräkta på jordägarnas äganderätt. Parlamentet bestod av jordägare, och deras politik gick helt naturligt ut på att bevaka deras egna intressen. Att överhuvud taget några som helst åtgärder alls kunnat genomföras av regeringarna förefaller vid första påseendet otroligt, ty även före 1954, då politiska partier var tillåtna, var oppositionsgrupperna små och sinsemellan oeniga, och de hade få möjligheter att öva inflytande på de politiska avgörandena. Men regeringarna kunde ibland utnyttja godsägarnas fruktan för »kommunism» bland fellaherna — som till exempel efter den egyptiska revolutionen — och på det sättet genomdriva lagar om maximiarrenden och minimilöner, även om dessa lagar sedan faran väl var över ofta inte kunde eller behövde sättas i kraft. Allvarliga lokala oroligheter kunde då och då framtvunga lagändringar till fellahernas förmån, och ibland även medföra att lagarna tillämpades. I stort sett var emellertid regeringarna och ämbetsmannakåren oförmögna att genomdriva mera djup-

gående förändringar. Genom att ställa oppositionsgrupperna utanför lagen hade Nuri och kungahuset själva gjort sig av med en möjlig politisk motvikt mot schejkerna och blev sedermera med eller mot sin vilja tvingade att i stort sett föra deras politik. I samma mån som en irakisk medelklass växte fram och den underjordiska oppositionen från dess sida växte i omfattning och bitterhet, måste allt våldsammare metoder tillgripas för att bekämpa den: Irak blev en polisstat med en polisstats angivarsystem, fängelser och koncentrationsläger.

\*

Det är lätt att inse att en revolution var den enda möjligheten att komma ut ur den återvändsgränd som det irakiska samhället på detta sätt råkat in i. Under de senaste sex åren låg revolten också hela tiden på lur, färdig att bryta fram vid första tillfälle. »Ju mer vi fortsätter att stödja denna murknande regim och ignorera dess ofullkomligheter», skrev för fem år sedan en amerikansk observatör, »desto våldsammare kommer explosionen att bli när den en gång inträffar.»

Den irakiska revolutionens orsaker är sålunda att finna i motsättningen mellan en medeltida samhällsstruktur och de obetvingliga krav som kontakten med den moderna världen uppställt. Den irakiska »nationalismen», som under hela efterkrigstiden varit oppositionens bärande ideologi, byggdes upp

framför allt på bitterheten mot den jordägande överklassen och var sålunda i allt väsentligt en ren klasskampsideologi. Att den associerade med en önskan att göra slut på västerlandets »imperialistiska» inflytande berodde främst på uppfattningen om imperialismens stöd åt feodalhärskarna, en uppfattning, som efter Iraks ingående i Bagdadpakten och efter västmakternas intervention i Suezkonflikten fick en allt större spridning. Den imperialistiska »komplotten», med dess stöd åt Israel och dess motarbetande av det som socialt framstegsland anses Egypten, blev till grundvalen för nationalisternas hela politiska inställning.

Härav uppstod behovet att vinna stöd mot västerlandet och mot »komplotten». Detta var utgångspunkten för den gränslösa beundran som kom Nasser till del, inte endast på

grund av den egyptiska jordreformen, utan även på grund av Kairo-diktatorns framgångsrika försvar av Egyptens oberoende. Det blev också utgångspunkten för vad som påstås vara den irakiska »kommunismen». »Kommunismen» innebär i Irak framför allt en önskan att erhålla Sovjetunionens stöd gentemot västmakterna, parad med en önskan om vissa sociala reformer, som snarare är socialdemokratiska till sin tendens än kommunistiska.

Lika litet som »kommunismen» har den panarabiska nationalismen eller panislamismen varit den irakiska revolutionens drivfjädrar. Panislamismen är sedan slutet av 1920-talet en död doktrin. Panarabismen är en dröm, som genom revolutionen förts ett steg närmare sitt förverkligande, men den hade aldrig i sig själv kunnat bli utgångspunkt för en revolutionär rörelse.